

Szürke szegénység

SZ. LUKÁCS IMRE : SZÜLÉM MÉGIS UTAZIK

Nem kopik és nem fakul a régi szegénység Sz. Lukács Imre tolla alatt. Nem is szegénység ez már, hanem nyomorúság. Nem azt mutatja föl, hogy a lélekrogyasztó szegénységben is volt családi melegség, főlemelő összetartozás, nem emlegeti tanító példának, hogyan emelkedik ki a többre hivatott erős jellem a ragadós dágványból, mint ahogy előtte sokan tették, vergődő emberekről ír, szivárvány nélkül. Ha füstött képhez hasonlítom, a szürke jön elő mindig, váltakozva a még szürkébbel, bele-belefuttatva a szuroksötétbe.

Mit akar vele? Ki kíváncsi rá? Kutyabőrét áskálja elő inkább a ma embere, végigkutatva a családja minden ágát, hátha villan rá is valami fény régi dicsőségekből. Elkészt, mire ő szóhoz jutott, más dalra hangolt nemzedék lépett elő. Könyvét kevesen veszik elő úgy, hogy testvérem vagy, én is onnan jöttem. Aki nem akarja letagadni a múltját, az se kapadozik talán utána. Keservesen őszinte ahhoz, hogy azonosulni lehessen vele.

Felejteni segíts, ne emlékezni! — sóhajtja el magát szegény szüle a könyv elején. Menekülne a múlttól, de nem tud: „Mi maradt meg nekem az életekből? Az emlék.” Kérdések jönnek, és kopogó feleletek. Megváltott-e a szocializmus? Engem nem lehet megváltani. Szólamokkal áll elő a fiú: Légy végre otthon, használd a hazádat! Ilyen feleletek jönnek rá: Mit csináljak, hogy ne legyen múltam? Ugye, megtanítasz felejteni?

Kegyetlen az élet. A gyerek hamar felelhet, ha anyja megsimogatja, de a fordítottja nem megy. Nem tudom máshoz hasonlítani, az ő emléke olyan, mint az epekő: mindig nagyobb lesz, és elzárja az egészség nedveinek az útját. Kioperálni? Ezt nem lehet.

Pokoljárás ez a könyv, fürgeteges átkok és csöndes bocsánatok nélkül való. Ahol megtermett, a fölismerés is kései: „Mondd meg azt is, miért nem tudtunk mi sohasem szeretni?” Csorba a kérdés, mert nem lehet rá válaszolni. Önvád koppan rá később: „Elynyűtt anyám, egyszer se mondtam, mennyire szeretlek.”

Két ember párbeszéde a kicsike könyv. A gyermek interjúja anyjával. A harmadik hang a végén kondul bele, az apáé. Repedt harang szava az is. Legalább az anyja alakját aranyozná be egy kicsit! — várjuk tőle minden lapon. Öntse el az áradó hála, mert életet adott. Csakhogy ahol tizenegy gyerek születik, nem ér rá áradozni a hála. Szánni való lesz az anya, nem aranyos színű. „Keze eres, repedezett, aszályos nyári föld... Az arca kicsi és földszínű. Felszántott föld.” Egyszer ondolálták a haját, az esküvő napján, egyszer volt moziban, egyszer szeretett volna jóllakni — legalább egyszer! —; egyszer se volt vidám szilvesztere, egy dolog bántja már csak, az, hogy hat gyermekét megölte a szegénység. Egyetlen vágya: élve szeressük egymást!

Nem kerülhetem meg, a szerzőt közelről ismerem, dolgoztunk-dolgozunk egy szobában, majdnem mindennap találkozunk. Nem hallottam füttyülni, dallam ki nem csúszott a száján, és lélekből nevetni se láttam. Kevés mese termett azon a vidéken, ahonnan jött, mindig ezt gondoltam. A repedezett szikes föld mindig megképzett előttem, ha írásába beleolvastam. Most látom csak, mekkora terhet cipel a hátán, és nem tud megszabadulni tőle. Lehetne talán elismert író is, ha fordítana magán. Esztéták nyuglódjenek vele, én nem bánthatom, mert érzem, ember és stílus itt is ugyanaz. Nehéz olvasmány, az biztos, noha terjedelme csak fél éjszakára való. Sűrű ahhoz, hogy átfutni lehetne.

Gyónja az életét minden írásában, bár tudja, hogy megnyugvást hozó föloldozás a sorsra nincsen. Nem háborog, nem recseg-ropog a boltozat, nem átkoz, csak

a századok átkát írja. Kegyetlen interjú ez a mostani, elevenen boncolja föl magát is, anyját is, és mélyen vág bele családból kiszakadt apjába is. Az őszintesége a kegyetlen. A gyermek számon kéri apján-anyján saját múltját, ide-oda lökődését, mert csak a gyerek tud ennyire kegyetlenül visszakövetelni elszalasztott lehetőségeket, de sarokba szorítja őket a maguk elrontott életéért is. A régi cselédsors továbbtenyészik a lélekben, azt szoktuk rá mondani, az átkos múlt káros öröksége ez. Nagy általánosságban az, történelmi következmény, de testközelből minden pörsenése külön látszik. Fölmentené a történelmet, hogy az egyénekre, tulajdon véreire ruházza az átkot? Nincs kizsákmányoló, nincs földesúr, nincs intéző, pallér, miért nem azokat vádolja? Azt szokták mondani, ezt a szegénységet régen megírták azok, akik követőjének vallja magát Lukács. Távolról figyel, aki ezt hiszi. Ebben a könyvben a továbbélő szegénységről van szó. Ismétlem, nemcsak dologi, de lelki szegénységről. Akkor miért nem vádolja vele a későbbi korszakot? Azért — azt hiszem —, mert nem lajstromot akar benyújtani, csak azt mondani, saját árnyékunk sokáig követ minket. Jött a fordulat, mindenki változtathatott volna életén! Nem igaz, mert a változtatáshoz indító energia kellett, és az nem mindenki-ben volt meg. Osztották a földet? Persze, az volt az akkori világ elképzelhető legnagyobb lépése, de ez az ember azt mondja, akkor is éhes maradt. Jött a téészvilág, mostani ésszel erre is azt mondjuk, az akkor elképzelhető világ második legnagyobb lépése. Testközelből nézve, családi közelségből, ebbe is beleömlik valahonnan az epe, és keserű lesz. Libát nevel az anya a közösnek, de komolyan veszi, mint az imádságot, hogy az a közösé. Hiába jönnek világot nyargaló, helyzeteket nyergelő autós főnökök a potyára, nem ad nekik. Meg is nézheti magát. Csak dolgozik, fifika nélkül, tehát nem boldogul. Raktáros lesz a mostohaapa ugyanabban a téészben, az is komolyan veszi, hogy neki vigyáznia kell arra, amit rábíztak. Ha meglopják, visszalopja. Leütik, megoperálják, ami visszamarad, az élő halott. Nem is kutatják, ki volt, elkönnyvelik üzemi balesetnek. Nekiment a kan, föllökte, beütötte a fejét, és kész. Lehet, hogy az igazság száz bajnoka nem tudta volna kideríteni akkor, hogyan is történt és miért, de családi közelségből biztosat lehet tudni. Marad itt is a keserű tanulság: zsványként máig élne.

Azt is mondjuk, miénk a lehetőségek hazája, mindenki boldogulhat benne, csak igyekezzen és dolgozzon. Ez a könyv alig-alig nyúl hozzá a családi elágazásokhoz, de azt azért megint testközelből mondja, hogy a szürke szegénység öröksége máig nyomorít bennünket. Nem tekergeti a feje fölött a karikásostort, hogy a végén durrantson egy nagyot vele, nem leleplez, csak kimond: lopni most is lehet, és az életet tönkrongyolhatja most is az alkohol.

Általános? Nem általános? Ne a tízmillió lakoshoz viszonyítsunk, ha igazságokat akarunk kimondani, mert ekkora számmal mi nem boldogulunk. A régi cselédséget hozzuk egy kalap alá? Az se lesz igaz. Egy családot vesz elő, azt, amelyikről a legtöbbet tudja.

Nagy terheket hord, mondtam az előbb. Valóságos kolonca a megélt élet, lépni alig tud tőle, ezt is mondhatnánk. Pedig nem erről van szó csupán, a *Szülélem mégis utazik* szerzője adósságot törleszt: megírja anyját. Nem teszi faragott keretbe, talán nem is próbálta, talán nem is tudja a módját, de ezért az őszinteségért vagy tisztelnünk kell, vagy szánnunk. (*Kozmosz.*)

HORVÁTH DEZSÓ